

POSEBNOSTI PRAVNE TERMINOLOGIJE IN TOPORIŠIČEVI JEZIKOVNOKULTURNI POMISLEKI

Mateja Jemec Tomazin

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana

UDK 340.113:811.163.6:929Toporišič J.

Načelo ustaljenosti je eno od najpomembnejših terminoloških načel, vendar se prav zakonski termini različnih področij razmeroma pogosto spreminjajo. Dostikrat je sprememba posledica želje, da bi našli čim bolj slovenski ali jezikovnokulturno ustrežnejši termin. Na področju prava je nevarno ustvarjanje sorodnih terminov, ker se z novim terminom spremeni tudi pojmovna zamejitev. Jože Toporišič je v svojih prispevkih predlagal tudi zamenjavo terminov v osnutku Ustave Republike Slovenije. V prispevku predstavljamo njegove predloge in sprejete odločitve.

načelo ustaljenosti, termin, jezikovnokulturno načelo, ustava, determinologizacija

Consistency is one of the most important term formation principles and yet Slovene legal terms in different areas are relatively frequently changed. This is often due to a search for a more appropriate Slovene term. Creating new legal terms runs the risk of creating similar terms, because the new term shifts the conceptual boundaries. Jože Toporišič suggested replacing some legal terms in the draft of *The Constitution of the Republic of Slovenia*. The paper presents his proposals and the decisions taken.

principle of consistency, term, language-cultural principle, constitution, determinologisation

1 Uvod

Jože Toporišič je svoje mnenje o jezikovnokulturnih vprašanih objavljaval v strokovnih in znanstvenih revijah, pa tudi v drugih glasilih, predvsem v obliki kolumn,¹ vselej je svoje mnenje neposredno izražal v intervjujih² ter na tematskih posvetih.³ Kot priznan jezikoslovec je širil zavest o prednostni rabi domačega, neprevzetega izrazja, svoje videnje o potrebnosti slovenjenja in podomačevanja jezikoslovne terminologije pa je uresničil v *Enciklopediji slovenskega jezika* (1992).

V terminologiji je jezikovnokulturno načelo le eno od načel, ki omogočajo uspešno tvorjenje novih terminov in s tem učinkovito sporazumevanje med strokovnjaki, poleg tega so pomembna tudi načela ustaljenosti, gospodarnosti in jezikovnosistemske skladnosti. Posamezne skupine področnih strokovnjakov se lahko odločijo, katero od

¹ Tako so npr. več let izhajale kolumne v prilogi 7D časnika *Večer*, objavljene so v monografiji *Jezikovni pogovori iz Sedem dni* (Toporišič 2007).

² Zbrani so v monografiji *Intervjuji in polemike* (Toporišič 2011).

³ Prim. npr. monografijo *Družbenost slovenskega jezika* (Toporišič 1991).

teh je najpomembnejše, vsekakor pa ne more te odločitve sprejeti le posameznik, sploh ne jezikoslovec za terminologijo nekega drugega področja. Sodobni pristopi v terminografiji pa poleg terminološkega dogovora upoštevajo tudi korpusni pristop, ki pravzaprav s sodobnimi metodami potrjuje načelo ustaljenosti. Korpusni podatki kažejo dejansko rabo in so dobra osnova za terminološki dogovor, hkrati pa je tako lahko bolj objektivno ocenjen vpliv avtoritete posameznika ali omejenega števila strokovnjakov.

2 Spreminjanje področne terminologije

Spreminjanje terminologije in tudi sleherna zamenjava ter uvajanje novih terminov kateregakoli strokovnega področja je najuspešnejše s terminološkim dogovorom.⁴ To pomeni, da se skupina strokovnjakov odloči za prednostno rabo nekega termina, ki označuje neki pojem. S spremembo termina se mora strinjati širši krog strokovnjakov, ki spremembo tudi uveljavi z rabo (v pisnih in ustnih sporočilih med seboj in z drugimi naslovniki). Kljub vsemu je vedno treba upoštevati tudi pravi trenutek za spremembo, saj se uveljavljenih terminov, čeravno se določen krog strokovnjakov s spremembo lahko strinja, ne da zamenjati brez težav.⁵ S korpusnimi metodami v terminologiji lahko jezikoslovci strokovnjakom olajšamo odločitev, kadar je v rabi več terminov za en pojem. Sistemski pregled korpusnih metod v terminologiji v tuji in domači literaturi ponuja T. Fajfar (2016: zlasti poglavje 3.2.4 in dalje), ki kot najpogostejši pristop izpostavlja besedilno terminologijo, zatem pa raziskovanje korpusa za pridobitev terminoloških informacij in ugotovitev razmerij med njimi.

Nasveti za zamenjavo tujk z izvirnimi (ali izvorno) slovenskimi ali vsaj slovenskimi termini so namenjeni predvsem povečevanju stopnje razumljivosti. V terminologiji velja, da je izrazna podoba (termin) le »nalepka«⁶ pojmu in naj bi bili zato vzroki za zamenjavo bolj omejeni kot sicer.⁷

4 Gre za edini smiselni način spreminjanja terminologije. Uveljavljanje sprememb po načelu ukaza ali navodila avtoritete je opaziti pri nekaterih Toporišičevih razpravah, npr. Toporišič 1968: 429–442: pomembljivo vztraja pri terminu *zdravstveni jezik*, čeravno je razprava objavljena v *Medicinskih razgledih*, ki jih je izdajala *Medicinska fakulteta ljubljanske univerze* (podčrtala M. J. T.).

5 Tak primer je npr. predlog širše skupine strokovnjakov, da bi *biodiverzitet*, ki so jo strokovnjaki že prej podomajčili v *biotsko raznovrstnost*, zamenjali z *raznoživostjo*, ki ima domačo podstavo. Kljub izvrstnemu predlogu, ki ustreza skoraj vsem merilom uspešnega termina: poleg domače podstave je jezikovno-sistemsko ustrezen in gospodaren, je do tega predloga prišlo prepozno, saj se je medtem *biotska raznovrstnost* tako uveljavila (tudi v izobraževanju, kar pomeni, da je dosegel zelo široko skupino naslovnikov), da zamenjava ne bi bila učinkovita (prim. tudi <http://isjfr.zrc-sazu.si>). Potencialno bi bila taka zamenjava mogoča ob res širokem soglasju tudi nestrokovne javnosti, ki bi morala tako zamenjavo sprejeti brez večjih pomislekov.

6 Pri tem imamo v mislih arbitrarnost jezikovnega znaka, ki je vsaj v teoriji mogoča, hkrati pa praksa kaže, da vendarle obstajajo omejitve, npr. pomisleki (strokovne) javnosti pri uveljavljanju *zgoščenke*, zamenjava (lahko v času nastanka tudi nevtralnih, pozneje pa konotiranih) izrazov za pripadnike manjšin ipd.

7 Tak termin je npr. *gasilska črpalka*; gre za napravo, s katero se da vodo tako črpati kot brizgati, zato se nekaterim v gasilstvu zdi primernejši termin *gasilska brizgalna*, ki pa še vedno označuje le en del zmogljivosti naprave. Prva skupina zagovarja načelo ustaljenosti, druga trdi, da je njihovo poimenovanje natančnejše (čeprav priznavajo, da ne označuje celote). Takšen pristop je v terminologiji nefunkcionalen, čeprav je dobrodošel vsak utemeljen razmislek stroke o primernosti posameznega termina.

Toporišič je na več mestih (prim. Toporišič 2011: 212) zapisal, da se je sam odločil za slovenjenje v čim večji meri. Njegova ocena in predlogi slovenjenja terminov medicinske terminologije (prim. Toporišič 2006: 449–484) so naleteli na različne odzive, nekatere od njih Toporišič tudi navaja (prim. prav tam: 457–458), vendar jih povečini zavrne kot popolnoma neutemeljene in nekoristne, pri čemer opozarja na žaljivi ton nasprotnikov, hkrati pa tudi sam v ocenah pisanja drugih ni najbolj prizanesljiv (prav tam: 459): »Izrecno sem rekel, da želim poudariti samo tiste [ukrepe], ki bi nam 'najhitreje pomagali izboljšati to sramotno stanje'.« Razpravo o medicinskem jeziku je napisal konec 60. let 20. stoletja, po 15 letih je ponovno predstavil svoj pogled na »zdravstveno besedo«, vendar je poleg termina *zdravstvo* za medicino uporabil celo izraz *zdravilstvo*.⁸

Če je medicina področje s specifično in prepoznavno terminologijo, pravo posredno ureja vsa področja človekovega bivanja, zato je razmejitvev med pravno terminologijo in terminologijo, ki se uporablja v pravnih besedilih, vsakič znova izziv za nepravnike (torej tudi jezikoslovce).⁹

3 Nova slovenska ustava in leto 1990

Konec 80. let 20. stoletja je zaznamovalo intenzivno politično dogajanje in seveda tudi priprava osnutka nove slovenske ustave,¹⁰ pri katerem je za razliko od pisateljske ustave¹¹ iz 1988 sodelovalo več pravnikov. Ker je ustava splošni pravni akt, ki posreduje sistem temeljnih ustavnopravnih norm v državi, je pomembna tudi z vidika terminologije.¹² Ustava se v stabilnih političnih sistemih ne spreminja pogosto, zato je seveda potrebno širše soglasje o zapisanih najvišjih pravnih normah v državi, zaradi česar je bila k razpravi povabljen širša javnost.

Jože Toporišič je o ustavi tako z vidika terminologije kot vsebine pisal večkrat, največ objav je bilo v Večerovi prilogi *7D*, kar pojasnjuje tudi visoko stopnjo neznanstvenosti zapisanega.¹³ Svoje videnje razvoja in nastajanja nove terminologije je

⁸ Danes *zdravilstvo* v medicini označuje uporabo alternativnih metod zdravljenja namesto uradno priznane doktrine in se praviloma izvaja zunaj uradnih zdravstvenih ustanov, katerih ustanovitelj je država oz. občine. V SSKJ in SSKJ 2 je s kvalifikatorjem *knjiž.* sopomenka za *medicino*.

⁹ Pri geslovníku *Pravnega terminološkega slovarja* (PTS) smo se na Sekciji za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU odločili za predstavitev pravne terminologije, vendar so meje med področji lahko tudi zelo prehodne, saj pravna veda definira tudi pojme, kot so npr. *družina, otrok, bližnja oseba, čakalna doba*.

¹⁰ Ustava je v PTS definirana kot: »Sistem temeljnih ustavnopravnih norm, pogosto oblastni splošni pravni akt države z najvišjo veljavo, ki določa temeljna razmerja in načela družbene, politične, gospodarske ureditve ter temeljne pravice in svoboščine.« Osutek nove slovenske ustave je bil objavljen 23. 3. 1990 (<http://slovenska-pomlad.si>).

¹¹ Zaradi teženj po centralizaciji takratne države Jugoslavije so slovenski pisatelji pripravili besedilo nove ustave, ki bi narodom v skupni državi še omogočala sobivanje ali pa omogočila odcepitev. Med soavtorji so bili T. Hribar, P. Jambreč, J. Mencinger, I. Svetlik, J. Šmidovnik, B. Gabršček, A. Perenič in F. Bučar.

¹² Poudariti je treba, da normodajna besedila kljub svoji zavezujoči vlogi v družbi niso pravi/edini vir veljavne terminologije. Pogosto ni upoštevano načelo gospodarnosti, saj so naslovi poglavij in členov po navadi parafraza pojma; tako je tudi v veljavni ustavi, npr. *prepoved ponovnega sojenja o isti stvari* (31. člen), *varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic* (35. člen) ali celo *prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti ter prepoved spodbujanja k nasilju in vojni* (63. člen).

Toporišič poleg mnogih drugih prispevkov o jezikoslovni terminologiji, ki jo je uveljavil s svojimi deli, utemeljil v obeh delih zbornika *Slovenski jezik v znanosti*¹⁴ (Toporišič 1989: 197), kjer posebej izpostavlja načelo ustaljenosti:

Sme in mora se [izrazje] ves čas množiti zaradi razvoja stroke, njenih metod in raziskavnih področij, enkrat ustrezno urejeno, pa se ne sme spreminjati samo zaradi »prekrščevalstva«, se pojmovati napačno, »frizirati« iz nestvarnih, tj. osebno všečnostnih razlogov, mešati v smislu domačega in grško-latinskega. Vse to negativno se v veliki meri dogaja zaradi zakrivanja skromnosti ali ničnosti dognanj, uveljavljanja lastnih ambicij, strokovnih in stilističnih. Kolikor prodre v šolo (kakor v učbenikih Slovenski jezik I in II), je tako početje reakcionarno in družbeno škodljivo.

3.1 Tujke v terminologiji

Področna terminologija sleherne stroke je torej pojmovni sistem, ki ga na izrazni ravni tvorijo tako prevzeti kot neprevzeti termini. Izvorno domači termini so sicer navidezno bolj razumljivi, toda predvsem nestrokovnjaku lahko vzbudijo občutek, da pojem pozna, ker o vsebini sklepa iz splošnega jezika, npr. *razumni čas* je v PTS definiran kot 'čas, ki ne presega obdobja, sprejemljivega z vidika objektivne medicinske presoje kliničnih potreb pacienta glede na njegovo zdravstveno stanje, anamnezo, verjeten razvoj bolezni, stopnje bolečin ali naravo prizadetosti v trenutku uveljavljanja pravice' in ne kot čas, ki ga »določa« razum ali kaj podobnega.

Različni jeziki jezikovnokulturno načelo vrednotijo različno. Hrvaški terminološki portal Struna¹⁵ daje npr. popolno prednost domačemu izrazju pred tujim, latinskim in grškim korenem pred angleškimi, francoskimi, nemškimi, načelo ustaljenosti je šele na tretjem mestu (prim. Hudeček, Mihaljević 2012: 70).

3.1.1 Tujke v osnutku Ustave in veljavni Ustavi Republike Slovenije

Toporišič v kolumnah, objavljenih novembra 1990 v *7D* (sicer v celoti zbranih v monografiji *Jezikovni pogovori iz Sedem dni*), rabo tujk v osnutku Ustave imenuje »nepotrebno tujčevanje« (Toporišič 2007: 213). Po njegovem bi morali prevzete neslovenske besede (tujke) zamenjati s slovenskimi besedami slovanskega izvora.

a) *Nacija ali narod*

Toporišič (2007: 213) je v prispevku opozoril na po njegovem mnenju nepotrebne zveze z *nacionalen*.

¹³ Toporišič je o obeh osnutkih ustav, tako pisateljski kot Demosovi, objavil 19 prispevkov v *7D* v letih 1989 in 1990, v *Mladini* je bil objavljen obsežnejši intervju (Nežmah 1989: 42–43).

¹⁴ *Slovenski jezik v znanosti I* (1986: 113–131) in *Slovenski jezik v znanosti II* (1989: 197–212), oba dela je uredila Ada Vidovič Muha. O jezikoslovnem izrazju pišeta v tem zborniku tudi T. Fajfar in M. Žagar Karer.

¹⁵ O terminoloških načelih, ki jih upoštevajo pri vključevanju terminov v Struno, prim. monografijo *Hrvaški terminološki priručnik* (Hudeček, Mihaljević 2012).

Tabela 1: Primerjava terminov v osnutku Ustave, Toporišičevi predlogi zamenjave in sprejeta rešitev v veljavni Ustavi RS¹⁶

osnutek Ustave	predlog Toporišiča	Ustava RS
nacionalna varnost (39)	državna varnost	varnost države (42)
nacionalna diskriminacija (62)	narod(ost)no sovrašтво in nestrpnost	narodna neenakopravnost; narodno sovrašтво in nestrpnost (63)
nacionalna kultura (63)	narod(ost)na kultura	*narodna identiteta ¹⁷ (64)
nacionalna korist (72)	državna/narodna korist	javna korist (74)
nacionalna varnost (109)	državna varnost	*varnost (124)

V sedanji Ustavi RS pridevnik *nacionalni* ni uporabljen, prav tako ni v njej termina *nacija*, definiranega kot 'narod z državo'. Tudi PTS *nacijo* usmerja na *narod*, pa vendar tako pravniki kot tudi drugi strokovnjaki še vedno ločujejo med pojmom (prim. npr. Petrič 2010, 2014). Prav tako se v znanstvenih in strokovnih besedilih pojavljajo termini, katerih del je pridevnik *nacionalni* (ali je del tvorjenke). Za *nacionalizacijo* tako v stroki praktično ne najdemo slovenskih ustreznikov *podržavljenje* ali celo vsebinsko primernejšega (in neprimerno redkejšega) *podružbljenje*.¹⁸

b) Socialni

Previdnost pri podomačevanju je še pomembnejša pri zvezah s *socialni*. Toporišič na istem mestu predlaga zamenjavo z *družbeni*.

Tabela 2: Primerjava terminov v osnutku Ustave, Toporišičevi predlogi zamenjave in sprejeta rešitev v veljavni Ustavi RS

osnutek Ustave	predlog Toporišiča	Ustava RS
socialna varnost (51)	gmotna (družbena?) ¹⁹ varnost	socialna varnost (50)
socialno razmerje (64–68)	družbeno razmerje	socialno razmerje (66–79)
socialna funkcija (65)	družbena vloga	socialna funkcija (67)
-	-	socialni napredek (71)
-	-	socialni interes (96)

V PTS je 42 iztočnic s sestavino *socialni* (npr. *prva socialna pomoč*, *socialna država*, *socialna varnost*) in 15 iztočnic s sestavino *družbeni* (npr. *družbeni proizvod*, *neznatna družbena nevarnost*). Nikoli ne gre za dvojnice (v smislu sopomenk), ampak

¹⁶ V oklepaju so navedene številke členov.

¹⁷ Zvezdica predstavlja nepopolne ustreznike, saj je preoblikovano celotno besedilo člena, ki govori o pravicah avtohtonih narodnih skupnosti v Sloveniji.

¹⁸ V Gigafidi kot referenčnem korpusu splošnega jezika najdemo le 23 zadetkov za *podružbljenje*.

¹⁹ Zapis v oklepaju in z vprašajem kaže na jasno razliko med splošnim jezikom, kjer lahko iščemo nadomestni izraz brez večje škode za vsebino, in terminologijo, kjer lahko nestrokovnjaki o vsebini le ugibamo.

se jedrne sestavine terminov med seboj razlikujejo. Čeravno v splošnem jeziku *socialno* res povezujemo z družbo, se je terminološka raba specializirala, kar potrjujejo tudi drugi termini s to sestavino.

c) *Ekonomski*

Ekonomija in *gospodarstvo* nista popolni sopomenki, čeprav je Toporišič predlagal rabo pridevnikov *gospodarski* in *gospodarstveni* namesto *ekonomski*. V Ustavi RS je dosledno uporabljena sestavina *gospodarski*: *gospodarsko zlorabljanje* (56), *gospodarska dejavnost* (64, 72, 74), *gospodarska funkcija* (67), *gospodarski napredek* (71), *gospodarska pobuda* (74), *gospodarska organizacija* (74, 75), *gospodarski interes* (96), *gospodarska razvitost* (142).

V PTS je 50 zvez s sestavino *gospodarski* (npr. *gospodarska rast*, *gospodarsko kaznivo dejanje*, *svoboda gospodarske pobude*), zanimivo pa je, da so nekatere zveze z *ekonomski* preusmerjene na domačo obliko termina (npr. *ekonomska blokada* → *gospodarska blokada*), nekatere pa na tujo (npr. *gospodarska politika* → *ekonomska politika*), torej ne moremo govoriti o specializaciji terminološke rabe posameznih sestavin terminov (pridevnika), temveč o ustaljeni rabi terminov (kot celote).

d) *Lokalni ali območni*

Naslednja skupina predlaganih sprememb je povezana s pridevnikoma *lokalni* in *območni*.

Tabela 3: Primerjava terminov v osnutku Ustave, Toporišičevi predlogi zamenjave in sprejeta rešitev v veljavni Ustavi RS

osnutek Ustave	predlog Toporišiča	Ustava RS
lokalna skupnost (25)	območna skupnost	lokalna skupnost (22, 25, 26, 64, 73, 138, 139, 140, 143, 144, 146, 147, 148, 153, 154, 157)
lokalni organ (44)	območni organ	-
lokalna samouprava (63, 72)	območna samouprava	lokalna samouprava (9, 64, 133, 136, 138, 159, 160, 166)
-	-	lokalni interes (96)
-	-	lokalna zadeva (140, 143)

Tabela 3 prikazuje, da se predlog Toporišiča za zamenjavo ne le ni obnesel, temveč se je v primerjavi z osnutkom število terminov s sestavino *lokalni* še povečalo, predvsem na račun določil o organizaciji države oz. *lokalni samoupravi*. V PTS je 9 iztočnic s sestavino *lokalni* (npr. *lokalna uprava*, *lokalne volitve*, *lokalna javna služba*).

e) *Etnični*

Zadnja predlagana sprememba se nanaša na pridevnik *etnični*, kar je bilo v osnutku Ustave predlagano poimenovanje za italijansko, madžarsko in romsko skupnost prebivalcev.

Tabela 4: Primerjava terminov v osnutku Ustave, Toporišičevi predlogi zamenjave in sprejeta rešitev v veljavni Ustavi RS

osnutek Ustave	predlog Toporišiča	Ustava RS
etnična skupnost (3, 61, 85)	narodnostna ²⁰ skupnost	narodna skupnost (5, 11, 61, 64, 80); romska skupnost (65)

V PTS je 5 terminov s sestavino *etnični*, in sicer *etnična manjšina* (preusmerjena na *narodno manjšino*), *etnična skupina*, *etnično čiščenje*, *etnično nasilje* in *med-etnično nasilje*, pri čemer sta zadnja dva termina v pravu sopomenki. Sestavino *narodni* najdemo v terminih *narodna manjšina*, *narodna suverenost*, *narodni dohodek*, *narodni park* in *narodno gospodarstvo*. Kako pomembna je razmejitev med pojmi v posamezni stroki, kaže prav Toporišičev (neuspešen) predlog za zamenjavo *etnična skupnost* z *narodnostna skupnost*, saj je Ustava SFRJ²¹ ločevala med *narodi* in *narodnostmi*, zato pravna stroka ob sprejemanju Ustave RS ni želela izraza *narodnost* uporabiti za avtohtone narodne manjšine v Sloveniji.

f) Druge »tujke«

Tabela 5: Primerjava terminov v osnutku Ustave, Toporišičevi predlogi zamenjave in sprejeta rešitev v veljavni Ustavi RS

osnutek Ustave	predlog Toporišiča	Ustava RS
kredit (81)	posojilo	kredit (149)
organ kontrole (82)	nadzorno telo	organ kontrole (150)
*komunicirati (29)	vzdrževati stik	-
moralne koristi (63)	nravne koristi	**rešeno opisno
materialne koristi (63)	tvarne koristi	**rešeno opisno
diskriminacija (62)	razločevanje/zapostavljanje	neenakopravnost (16, 63)
informacija (40)	obvestilo	informacija javnega značaja (39); informacija (40)
medicinski poskusi (32)	zdravstveni poskusi	medicinski poskusi (18)

** »Država gmotno in moralno podpira uveljavljanje teh pravic.« (64)

²⁰ »[Z]a izraz *etnična* skupnost predlagam *narodnostna* skupnost (3, 61, 85) [konkretno gre tu za Rome], saj ne bomo še naprej rabili besede *narodnost* v smislu prejšnje ustave za narodne manjšine« (Toporišič 2007: 213–214).

²¹ Besedilo je dostopno na <https://sl.wikisource.org>.

Toporišič (2007: 214) prispevek sklene z naštevanjem »tujk«, za katere bi po njegovem mnenju težko (ali sploh ne) našli domače ustreznike:

Tabela 6: Primerjava terminov v osnutku Ustave, Toporišičevi predlogi zamenjave in sprejeta rešitev v veljavni Ustavi RS

osnutek Ustave	predlog Toporišiča	Ustava RS
rehabilitacija (30)	-	rehabilitacija (30)
invalid (49)	-	invalidnost (14); invalidsko zavarovanje (50); invalid (52)
štipendija (54)	-	-
avtonomizem (56)	-	avtonomnost (58)
organizacija (57)	-	mednarodna organizacija (3.a, 47); organizacija (40, 64, 96, 114, 120, 121, 124, 157); gospodarska organizacija (74, 75)
propagiranje (62)	-	-
avtohton (63)	-	avtohton (5, 64)
nelojalna konkurenca (72)	-	nelojalna konkurenca (74)
registracija (76)	*vpis ²²	-
financirati (82)	-	financirati (52, 57, 58, 142, 146, 148)
mandat (85)	-	mandat (80, 81, 82, 103, 165)

3.2 Vpliv posameznikov na terminologijo

Iz prikazanih tabel lahko opazujemo, kateri predlogi podomačevanja terminov v osnutku Ustave RS so bili upoštevani. Toporišič seveda ni bil edini, ki je dopolnjeval ali popravljaj besedilo osnutka Ustave RS, zagotovo pa je njegovim predlogom sledilo tudi nekaj strokovnjakov. Čeprav se je besedilo osnutka Ustave RS vsebinsko še dopolnjevalo, kar vidimo tudi iz pripisanih številč členov, so nekateri termini ostali enaki in so v rabi tako v Ustavi RS kot v področni zakonodaji.

Normativna besedila ne vsebujejo zgolj pravne terminologije, temveč tudi druge področne terminologije glede na vsebino posameznega pravnega akta. Zaradi pomanjkljive komunikacije med področnimi strokovnjaki in pravniki, ki sestavljajo te predpise, se v predpisih pogosto pojavi drugačna terminologija, kot je v rabi med strokovnjaki. Pri tem ne gre le za razmerje *domače* : *tuje*, temveč tudi za povsem neustrezne termine ali iskanje vedno novih prevodov, kadar zavezujočo zakonodajo

²² Toporišič je zapisal v oklepaju »morda kdaj *vpis*«.

(zlasti EU) prevajajo. Tako je pravzaprav odprta pot do determinologizacije, saj stroka še naprej uporablja termin, ki ga je izbrala, ne glede na zapis v zakonodaji.

Pri iskanju »boljših« rešitev ali predlogov za ustrežnejši domači termin se predvsem jezikoslovci lahko hitro znajdemo v skušnjavi, da brez (dobrega) poznavanja stroke predlagamo zamenjavo povsem ustreznih terminov (npr. *samosvojost* za *suverenost*²³ ali več ustreznikov *nedopustno razlikovanje*, *nedopustno razločevanje*, *neenakopravnost* za *diskriminacijo*).²⁴

4 Zaključek

Toporišič je kot aktiven pisec posegal na mnoga, tudi nejezikoslovna področja. Pri osnutku slovenske ustave se je pokazalo, da so bili nekateri uporabljeni termini opuščeni (lahko domnevamo, da tudi zaradi nasprotovanja dela javnosti, ki jo je zastopal Toporišič), drugi upoštevani in so v rabi še danes (največkrat zato, ker so izpolnjevali načelo ustaljenosti, torej so obstajali že prej in so bili uporabljeni kot prednostna rešitev) ter nekateri povsem neupoštevani, ker terminološko zasedajo druge pojme (npr. *samosvojost* za *suverenost*). Eden od predlogov je bil tudi, da bi *omika* zlahka zamenjala *kulturo*, »če bi tako le želeli« (prim. Toporišič 2007: 213). In to pravzaprav drži – uspešna menjava terminologije poteka s terminološkim dogovorom, če bi se torej širša strokovna skupnost strinjala s spremembo (in bi prezrla načelo ustaljenosti), bi ji ob širši podpori javnosti to tudi uspelo. Kljub vsem dobrim nameram pa stalna terminologija v pravnem sistemu zagotavlja pravno varnost, zato je ne moremo zamenjevati vsepovprek.

Viri in literatura

- FAJFAR, Tanja, 2016: *O terminologiji v Evropski uniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- FAJFAR, Tanja, ŽAGAR KARER, Mojca, 2016: Jože Toporišič in terminološka terminologija. Erika Kržišnik, Miran Hladnik (ur.): *Toporišičeva obdobja. Obdobja 35*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 57–64.
- Fran. Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. www.fran.si (dostop 27. 7. 2016).
- HUDEČEK, Lana, MIHALJEVIĆ, Milica, 2012: *Hrvatski terminološki priručnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje.
- JEMEC TOMAZIN, Mateja, 2012: Terminologija v slovenskem pravopisu. Nataša Jakop, Helena Dobrovoljc (ur.): *Pravopisna stikanja: Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 213–220.
- NEŽMAH, Bernard, 1989: Lingvisterija. *Mladina* 24 (30. 6. 1989). 42–43.
- PETRIČ, Ernest, 2010: *Zunanja politika. Osnove teorije in praksa* (Studia diplomatice Slovenica Monographiae 1). Mengeš: Center za evropsko prihodnost; Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- PETRIČ, Ernest, 2014: *Pravica do samoodločbe. Mednarodni vidiki*. Maribor: Obzorja.
- Slovenska pomlad. 23. 03. 1990/Demosova ustava. <http://slovenska-pomlad.si> (dostop 25. 7. 2016).
- Terminologišče. Terminološko svetovanje. <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje#v> (dostop 27. 7. 2016).
- TOPORIŠIČ, Jože, 1968: O našem zdravstvenem jeziku. *Medicinski razgledi* 7. 429–442.

²³ Prim. Toporišič 2007: 207.

²⁴ O tem več v Jemec Tomazin 2012.

- TOPORIŠIČ, Jože, 1989: Stanovitnost izrazja (Ob učbenikih Slovenski jezik I in II). Ada Vidovič Muha (ur.): *Slovenski jezik v znanosti* 2. 197–212.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1991: *Družbenost slovenskega jezika*. Ljubljana: DZS.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2006: *Besedjeslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2007: *Jezikovni pogovori iz Sedem dni*. Maribor: Pivec.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2011: *Intervjuji in polemike*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Ustava Republike Slovenije. <http://www.us-rs.si> (dostop 27. 7. 2016).
- Ustava SFRJ (1974). <https://sl.wikisource.org> (dostop 24. 8. 2016).